

Kreativnost u osnovnoškolskim uvjetima

Sažetak

Početak dvadesetog stoljeća počeo se intenzivnije istraživati fenomen ljudske kreativnosti. Danas postoji stotinjak definicija kreativnosti što jasno govori koliko je ovaj pojam još uvijek u velikoj mjeri zagonetan. Možemo razlikovati četiri kategorije kreativnosti – kreativnu osobu, kreativni produkt, kreativni proces i kreativnu okolinu, a unutar tih kategorija potencijalnu i aktualnu kreativnost, te primarnu i sekundarnu kreativnost.

Kreativnost ima posebno značenje u odgoju i obrazovanju. Smatra se da za razvoj kreativnosti posebno značenje ima pozitivna razredna klima, a veliko značenje pridaje se i dječjoj igri. Presudnu ulogu ipak ima učitelj koji kroz vlastitu kreativnost nalazi najbolju motivaciju za svoju aktivnost, ali kreativan učitelj potiče i razvoj kreativnosti učenika.

Zato edukacija budućih učitelja, a i proces permanentne edukacije učitelja ima veliko značenje kako u razvoju osobnih kreativnih potencijala učitelja tako i osposobljavanju učitelja za poticanje kreativnosti učenika. U permanentnoj edukaciji kao pogodan oblik pokazale su se zajednice učenja.

Ključne riječi: *fenomen kreativnosti, kategorije kreativnosti, kreativnost učenika, kreativnost učitelja, poticanje kreativnosti.*

Uvod

Kreativnost je složen pojam koji zahtijeva mnogo veću pozornost. Dobrobit kreativnosti prepoznala se u prošlom stoljeću i danas se još uvijek pokušava u potpunosti razumjeti. Njezina važnost svakako se prepoznala u području odgoja i obrazovanja gdje danas ostvaruje gotovo najvažnije pomake. Kreativnost učitelja uzima se kao glavna pretpostavka za razvijanje kreativnog učenika te se mora shvatiti i kao jedna od osnova istraživačkog rada. Učiteljeva kreativnost, kao i kreativnost svake osobe, podložna je mnogim utjecajima koji su u školskim uvjetima još i izraženiji. Svakodnevni međuljudski odnosi s kolegama, učenicima, roditeljima, uvjeti rada, plaća i ostali ekstrinzični motivatori utječu u manjoj ili većoj mjeri na motivaciju u pozitivnom ili negativnom smislu ovisno o hijerarhiji vrijednosti svakog učitelja, ali najvažnija je intrinzična motivacija, ona koja dolazi iz samog pojedinca uslijed zadovoljstva učiteljskim pozivom, zadovoljstva radom s učenicima.

Dodatna edukacija i usavršavanje utječe na kreativnost učitelja pružajući praktična rješenja razvijanja kreativnog rada kroz razne oblike, metode, iskustva i drugo. Potrebno je ipak osvrnuti se na potrebe i posebnosti učitelja. Kao mogućnost kvalitetnijeg razvoja javlja se ideja zajednice učenja koja omogućuje veću interakciju i kvalitetniju komunikaciju ne samo učitelja, učenika i stručnih suradnika, nego i šire zajednice.

Pojam kreativnosti

Proučavanje pojma kreativnosti javlja se sredinom dvadesetog stoljeća pod vodstvom psihologa Joy Paul Guildforda kada se spoznaje važna podjela ljudskog mišljenja na divergentno i konvergentno. Guildford prepoznaje divergentno mišljenje kao osnovnu karakteristiku kreativnosti - što je divergentno mišljenje razvijenije, osoba je kreativnija. Samim tim zaključkom mogla je početi potraga za pojedincima izraženijeg divergentnog mišljenja koji će doprinijeti intenzivnijem razvoju industrijskog društva. Od početaka proučavanja kreativnosti razvilo se nekoliko pristupa, od mističnog u kojem je kreativnost neobjašnjiv pojam koji se pripisuje nadnaravnom, psihodinamičkom u kojemu kreativnost nastaje kao posljedica napetosti između svjesne realnosti i nesvjesnih nagona, kognitivnog koji kreativnost promatra kao dio većeg procesa razmišljanja, a ne

kao samostalan proces, socijalno - psihološkog koji za kreativni proces smatra važnim motivaciju, socijalnu klimu (okruženje) i osobine ličnosti do konfluentnog pristupa koji postavlja da se kreativnost sastoji od više dimenzija i pristupa i obuhvaća kognitivni, psihološki i sociološki pristup naglašavajući važnost sociološkog pristupa, tj. utjecaja okoline na kreativnost.

Kreativnost se, ovisno o autoru, može definirati na više načina. Antonites¹ govori kako postoji više od 100 definicija kreativnosti, ali da sve u sebi sadrže dodirne točke. Stjepan Ozimec kaže kako "Pod kreativnošću podrazumijevamo takvo stvaralaštvo kojim se stvara nešto novo, drugačije od dotadašnjeg, koje uključuje rješavanje problema na svoj način, otkrivanje do tada nepoznatog."² Slično definira i Alice Mail³, Mark A. Runco⁴. James C. Kaufman i John Bear⁵, Todd Lumbart⁶, Jonathan A. Plucker i Ronald A. Beghieto⁷, Tera Leight⁸, Boris Petz, Denise de Souza Fleith⁹, Maja Beck-Dvoržak¹⁰ i drugi koji pod pojmom kreativnosti podrazumijevaju novinu, originalnost, motivaciju, proces, sposobnost, urođenost, kritičko mišljenje, interakciju s okolinom.

Kao što Isaksen¹¹ kaže, kreativnost nije jednoznačna pojava koju se može precizno definirati. Zajednička definicija koja obuhvaća većinu gledišta mogla bi glasiti da je kreativnost urođena sposobnost svakog pojedinca da proizvodi određenu novinu na već postojeće stanje bilo u materijalnoj, bilo u duhovnoj sferi (rješenja, ideje, umjetnički oblici, teorije ili proizvodi), da je ta novina originalna, ekonomična i primjenjiva unutar određenog socijalnog konteksta te da je pozitivno usmjerena.

Razlikujemo četiri kategorije kreativnosti. U proučavanju kreativnosti mora se prvenstveno govoriti o *kreativnoj osobi*. Svaka osoba posjeduje kreativni potencijal samim rođenjem, a hoće li se ono aktualizirati ovisi o brojnim činiteljima kreativnosti.

¹ Antonites, A. J., <http://upetd.up.ac.za/thesis/available/etd-06282004-124700/unrestricted/03chapter3.pdf>

² Ozimec, S., 1987.

³ Mail, A., 1968.

⁴ Runco, A. M., 2002.

⁵ Kaufman, C. J., Bear, J., 2002.

⁶ Lumbart, T., Guignard, J.H., 2002.

⁷ Plucker, J. A., Beghieto, R. A., 2002.

⁸ Leight, T., http://www.creativityforlife.com/full_article.php?article_id=31

⁹ Fleith, Denise de Souza, www.questia.com

¹⁰ Beck-Dvoržak, M., 1987.

¹¹ Johnson, Aileen S.,

<http://www.thefreelibrary.com/Who+is+creative%3F+Identifying+children's+creative+abilities-a021224992>

Prema tome, sve osobe kreativne su na određenoj razini. Prisutni aspekti su: određene kognitivne karakteristike, ličnost i emocionalne kvalitete te iskustvo tijekom razvoja. Najvažnije karakteristike kreativnosti osobe su samopouzdanje i samopoštovanje, otvorenost novim iskustvima, upornost i motivacija, tolerancija na neodređenost i spremnost na rizike. Druga kategorija, tj. *kreativni produkt* podrazumijeva određenu novinu u odnosu na već postojeće stanje, originalnost te korisnost, ekonomičnost (praktična, estetska, i psihosocijalna) za cijelo društvo koje se očituje kroz umjetnička, tehnička, znanstvena i druga područja. Do društveno značajnog kreativnog produkta dolazi se dugotrajnim radom. Poznato je desetogodišnje pravilo, tj. godine proučavanja, učenja i kritičkog mišljenja kako bi se došlo do kreativnog pomaka. Kreativni produkt može biti izražen u obliku ekspresije (stvaranje 'opipljivog' produkta) ili impresije (sposobnost kreativnog, bogatog, detaljnog zapažanja). Treća kategorija odnosi se na *kreativni proces* kao način stvaranja kreativnog produkta. Mora dovesti do neobičnih ideja, stvarati različite kombinacije staroga, tj. nadograđivati nove ideje na već postojeće stanje. Kreativni proces podrazumijeva nekoliko faza koje se prilagođavaju ovisno o autoru. Osnovne faze su definiranje problema, inkubacija, iluminacija, verifikacija. Jedan od primjera je i oluja ideja (brainstorming) koju je prvi osmislio Alex F. Osborne 1939. godine, odnosno strategija kreativnog rješavanja problema, smišljanja ideja i novih rješenja koja se bazira na slobodnom izražavanju ideja neovisno o njihovoj praktičnosti ili logičnosti. Može se primjenjivati skupinski ili na individualnoj razini. Kako se ne bi shvatila kao nestrukturirano izražavanje ideja, naglašava jednaku zastupljenost i divergentnog i konvergentnog mišljenja. Sastoji se od tri faze: definiranje problema, definiranje rješenja i stvaranje zaključka. Oluja ideja jedan je od pristupa koji ne samo da pomaže pri kreativnom procesu, već i potiče kreativnost razvijanjem divergentnog mišljenja. Četvrta kategorija naglašava važnost *kreativne okoline*, tj. društva u kojem pojedinac živi, koja svojim odnosom prema njemu potiče ili sputava kreativni razvoj. Prepoznamo različite činitelje kreativnosti poput obitelji, škole ili zajednice, tj. društva koji utječu na razvijanje ili sputavanje kreativnosti.

S obzirom na očitovanje kreativnosti unutar spomenute četiri kategorije razlikujemo primarnu (sposobnost generiranja, odnosno proizvodnje ideja, ali ne i njihova selekcija ili kritički odnos) i sekundarnu kreativnost (generiranje ideja uz

postojanje kritičkog mišljenja o idejama). Razlikujemo još i potencijalnu (osobina prisutna u različitim stupnjevima, ali koja mora naići na povoljne uvjete da bi se očitovala) i aktualnu kreativnost (izražavanje kreativnosti bez prijeko potrebnih vanjskih poticaja, tj. spontana kreativnost).

Kreativnost u odgoju i obrazovanju

Danas je proučavanje kreativnosti dominantno u službi odgoja i obrazovanja gdje se škola kao mjesto sustavnog razvijanja smatra jednom od osnovnih predispozicija za razvoj kreativnosti iz kreativnog potencijala pojedinca. Nastava u školi jedinstven je i neponovljiv proces. Svaki razred (i svaki učenik) čini sustav za sebe sa svim svojim posebnostima i individualnim potrebama kojima se učitelj mora prilagoditi. Prilagođavanje tim potrebama može činiti jedino učitelj koji je svjestan pozitivnih rezultata koji slijede i za njega i za učenike, a čak ni tada to nije dovoljno za kvalitetan razvoj kreativnosti. Učitelj prije svega mora postati svjestan kako je za razvijanje nečijih sposobnosti i potencijala potrebno razvijanje vlastitih. Motivacija za rad osnovno je polazište s kojeg je moguće u svom radu steći potrebno znanje koje razvija i nas i druge koje poučavamo.

Koju funkciju učitelj ima u suvremenom školstvu i što on može učiniti kako bi realizirao potrebe društva? U suvremenom školstvu njegova funkcija postaje poučavanje i suradnja s učenicima. Suvremeni učitelj suočen je s brzim napretkom tehnologije koja čini dostupnost informacija lakšom. Mladi učenički umovi bombardirani su velikom količinom raznog multimedijalnog sadržaja koja čini veliki izazov za učitelja. On se mora boriti za učenikovu pažnju koja ima mnogo veća očekivanja i kako bi to ostvario mora primijeniti nove podjednako raznolike i atraktivne pristupe u skladu sa učeničkim interesima. Pitanja koja si može postaviti pri evaluaciji svoga rada su: "Koja znanja želim da steknu moji učenici? Koje vrijednosti će moji učenici primiti? Što ja očekujem tijekom njihova učenja? Koje odgovore, povratnu informaciju, očekujem od njih? Koje metode ću koristiti? Koje materijale ću koristiti kako bi učenicima najbolje približio i pojasnio sadržaj? Na koji način ću ocijeniti njihov rad? Što drugi učitelji čine u svojoj nastavnoj praksi, a ja mogu iskoristiti? U kojim područjima trebam usavršavanje vještina i znanja? Koje druge izvore znanja poznajem, a mogu ih koristiti u nastavi?"¹² Pitanja su svakako

¹² Simplicio, J.S.C., www.questia.com

suvišna ako učitelj nema potrebne motivacije za rad. Prema Nikoli Pastuoviću¹³, motivacija za neku aktivnost ovisi o dva faktora: o privlačnost nagrade koja se pojedincu nudi za rezultat ili učinak određene aktivnosti i ovisi o individualnim razlikama, tj. subjektivnom shvaćanju privlačnosti i o korelaciji uloženog truda i očekivane nagrade. Učitelj će biti najkreativniji ako je intrizično motiviran, tj. ako u radu gleda na cijeli zadatak i na osjećaj zadovoljstva koji mu zadatak pruža naspram ekstrizične motiviranosti kada je u radu usmjeren na cilj, tj. na nagradu. Osim motivacije, za poticanje i razvijanje kreativnosti u školi i nastavi potrebna je određena količina znanja i sposobnosti. Dodatna edukacija i surdanja omogućuje prikupljanje znanja i sposobnosti u svrhu većeg samopouzdanja i sigurnosti u radu, a samim time i na koji način poticati kreativnost drugih.

U školskom okruženju poticanje kreativnosti najviše se očituje kroz poticanje pozitivne atmosfere unutar razreda. Prema istraživanju Bob Jeffreya i Peter Woodsa¹⁴, atmosfera unutar razreda povoljna za razvijanje kreativnosti sadrži sljedeće karakteristike: predviđanje, isčekivanje i očekivanje (stvaranje situacija motivirajućih za učenike), relevantnost (u nastavu uključiti sve kulturalne, rasne, socijalne i dr. osobnosti pojedinog razreda, osobna iskustva i osjećaje, potaknuti osjećaje korisnosti), postignuće (imati visoka očekivanja i povjerenje u učenikove sposobnosti) i zadovoljstvo (postignuća rezultiraju osjećajem zadovoljstva učenika). "Kreativnost može razviti samo ona škola u kojoj se njeguje mišljenje, rasuđivanje, istraživanje, dijalog, rasprava, razmjenjivanje ideja i stvaranje novih ideja, pogleda i postupaka. 'Klasične učionice' tada se pretvaraju u 'radionice' znanja i kreativnosti."¹⁵ Danas postoje mnoge radionice koje se baziraju baš na poticanju kreativnosti. Osnovne postavke koje nastoje promovirati su stimuliranje perceptivnih sposobnosti, pronalaženje inspiracije u svijetu oko sebe, jačanje samopouzdanja, jačanje znatiželje, jačanje instinkta, surađivanje s drugima, uživljavanje i uživanje u igri, drugačijoj perspektivi, fleksibilnost mišljenja, suzbijanje straha od neuspjeha i sl.¹⁶ Najbolji način poticanja reflektira se kroz stvaralačku igru karakterističnu za razdoblje djetinjstva. Danica Nola razlikuje nekoliko vrsta stvaralačkih

¹³ Pastuović, N., 1987.

¹⁴ Jeffrey, B., Woods, P., www.questia.com

¹⁵ Ozimec, S., 1987.

¹⁶ Berc, S., Fogel, A., <http://www.creativityworkshop.com>

igara¹⁷ u kojima se može potaknuti kreativnost. To su dramske ige, igre riječima, glazbene i likovne igre, igre pokretom tijela te matematičke igre.

Polazeći od činjenice da je kreativnost urođena sposobnost koja se mora uvježbavati i razvijati, lako je za pretpostaviti što sve može utjecati na njezino sputavanje i nerazvijanje, a nemotivirajuća okolina, obiteljski odnosi, škola, socio-ekonomski uvjeti ili međuljudski odnosi čine samo neke. Pojedinaac se na taj način ne može afirmirati i ostvariti.

Intermeco

Postoje mnogi otpori kreativnosti koji se javljaju u školi. Evo nekih izjava koje često možemo čuti: " To nije moje područje... To nije moja odgovornost... To nije moj posao... To je protiv naše uloge ovdje... S tim ćemo samo navući probleme... To nam nije u planu... Dosad smo se lijepo snalazili i bez toga... To znači više posla za nas... Prerano je! To se neće prihvatiti... Prekasno je!... To nikada nismo radili... To smo već radili... To radimo cijelo vrijeme... To se ne radi... To neće raditi... Za to nismo pripremljeni... To je dobro u teoriji, ali u praksi... Što li će ONI misliti o tome... Da to valja, netko bi se već toga prije dosjetio... Premoderno je... Nije baš moderno... Zastarjelo je... Porazgovarajmo o toj ideji u prikladnijoj situaciji... Previše nas je za to... Premalo nas je za to... Mi smo samo početnici, ne možemo ciljati tako visoko... Ne razumijete našu specifičnu poziciju... To funkcionira zadnjih 20 godina, dakle, to mora biti dobro... ČIJA je to ideja? Jednostavno ZNAM da to neće valjati... Ova ideja nikad neće proći... Budimo realistični... Prestanimo se boriti protiv nemogućeg... Sačekajmo da vidimo što će biti... Ne vidim ikakve veze... Za to nemamo pravila i propise..." (Prema analizi psihologa Rački Željka, Osnovna škola Frana Krsta Frankopana, Osijek)

U školskom okružju, sputavanje kreativnosti često se može vidjeti u inzistiranju na samo jednom ispravnom odgovoru, načinu, metodi, netoleranciji učenikovih/učiteljevih pogrešaka, ignoriranju učenikovih/učiteljevih ideja, novih rješenja, autoritarnom stavu učitelja/ravnatelja/suradnika, učiteljevom naglasak na nastavni program, nedostatak vremena za učenike. Kao objektivan razlog sputavanja kreativnosti može se navesti i preveliki broj učenika u jednom razredu, neadekvatno razrađen nastavni plan i program, nestručni učitelj, vremensko, prostorno, materijalno ograničenje rada i još mnogo drugih razloga.

¹⁷ Nola, D.,

Edukacija učitelja za krativnost

Daljnja edukacija, proučavanje i razvijanje nastave svakako je neizostavno u suvremenoj školi. Obrazovanje budućih učitelja mora razvijati u njima svjesnost te važnosti, a samim time i programi stručnog usavršavanja moraju se djelomično prilagoditi posebnostima svakog učitelja, jer iako većinom prepoznato kao prijeko potrebno i primjenjivo, nudi nepotpuno dodatno obrazovanje na području kreativnosti¹⁸. Upravo u tom smjeru vidi se mogućnost razvijanja kreativnosti. Potreba za suradnjom prelazi ograničen broj stručnih usavršavanja koje je često i nepraktično. Suradnja se mora ostvariti na razini škole koja je primarno mjesto stjecanja novih znanja i njegove praktične uporabe. Ostvarujući kvalitetnu komunikaciju i interakciju učitelja, učenika i stručnih suradnika mogući su veći pomaci u razvijanju i poticanju kreativnosti. Danas se mnogo govori, a negdje i provodi ideja zajednice učenja. "Pojam zajednice učenja pojavljuje se 90-tih godina u SAD-u i predstavlja socijalnu strukturu koja omogućuje povezivanje onoga što se uči s mogućnošću povećane interakcije između onih koji uče sa svojim učiteljima koji postaju sudionici u izazovu učenja... Za razliku od povremenog stručnog informiranja zajednicu učenja možemo definirati kao grupu svojom voljom udruženih osoba koje u dužem vremenskom razdoblju (od nekoliko mjeseci do nekoliko godina) komuniciraju svoje vrijednosti, stvaraju zajedničku viziju, surađuju s ciljem unapređivanja svoje prakse i osobnog učenja, kritički promišljaju svoje djelovanje i njegove uvjete."¹⁹ Važnost takvog načina rada mora biti prepoznata i uvažena kao mogućnost razvijanja svih potrebnih elemenata suvremene škole.

Zaključak

Kreativnost je složen pojam koji zahtijeva mnogo veću pozornost. Podrazumijeva kreativni potencijal osobe, ali i daljnje razvijanje i uvježbavanje. Dobrobit kreativnosti prepoznata je u prošlom stoljeću i danas se još uvijek pokušava u potpunosti razumjeti. Njezina važnost svakako je u području odgoja i obrazovanja gdje danas ostvaruje gotovo najvažnije pomake. Kreativnost učitelja uzima se kao glavna pretpostavka za razvijanje kreativnog učenika te se mora shvatiti i kao jedna od osnova istraživačkog rada. Učiteljeva kreativnost, kao i kreativnost svake osobe, podložna je mnogim utjecajima

¹⁸ Somolanji, I., *Kreativnost učitelja u osnovnoškolskim uvjetima*, Filozofski fakultet, Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

¹⁹ Bognar, L., Bognar, B., 2007.

koji su u školskim uvjetima još i izraženiji. Svakodnevni međuljudski odnosi s kolegama, učenicima, roditeljima, uvjeti rada, plaća i ostali ekstrinzični motivatori utječu u manjoj ili većoj mjeri na motivaciju u pozitivnom ili negativnom smislu ovisno o hijerarhiji vrijednosti svakog učitelja, ali najvažnija je intrinzična motivacija, ona koja dolazi iz samog pojedinca uslijed zadovoljstva učiteljskim pozivom, zadovoljstva radom s učenicima.

Dodatna edukacija i usavršavanje utječe na kreativnost učitelja pružajući praktična rješenja razvijanja kreativnog rada kroz razne oblike, metode, iskustva i dr. Potrebno je ipak osvrnuti se na potrebe i posebnosti učitelja. Kao mogućnost kvalitetnijeg razvoja javlja se ideja zajednice učenja koja omogućuje veću interakciju i kvalitetniju komunikaciju ne samo učitelja, učenika i stručnih suradnika, nego i šire zajednice koja prvenstveno uključuje roditelje.

Literatura

- Antonites, A. J., *Creativity, innovation and opportunity finding*, <http://upetd.up.ac.za/thesis/available/etd-06282004-124700/unrestricted/03chapter3.pdf>
- Beck-Dvoržak, M., *Psihička uvjetovanost kreativnosti*, u: *Dijete i kreativnost*, Globus, Zagreb, 1987.
- Berc. S., Fogel, A., *Creativity Workshop*, <http://www.creativityworkshop.com>
- Bognar, L., Bognar, B., *Kreativnost učitelja kao značajna kompetencija nastavničke profesije*, u: *Zbornik radova „Kompetencije i kompetentnost učitelja“*, Osijek, 2007.
- Fleith, Denise de Souza, *Teacher and Student Perceptions of Creativity in the Classroom Environment*, www.questia.com
- Jeffrey, B., Woods, P., *Creating Atmosphere And Tone In Primary Classrooms*, www.questia.com
- Johnson, Aileen S., *Who is creative? Identifying children's creative abilities*, <http://www.thefreelibrary.com/Who+is+creative%3F+Identifying+children's+creative+abilities-a021224992>
- Kaufman, C. J., Bear, J., *Hawking's Haiku, Madonna's Math: Why Is Hard to Be Creative in Every Room of the House*, u: *Creativity - From Potential to Realization*, 2002.
- Leight, T., *Creativity Beyond Art*, http://www.creativityforlife.com/full_article.php?article_id=31
- Lumbart, T., Guignard, J.H., *The Generality - Specificity of Creativity: A Multivariate Approach*, u: *Creativity - From Potential to Realization*, 2002.
- Mail, A., *Kreativnost u nastavi*, Svjetlost, Sarajevo, 1968.
- Nola, D., *Stvaralačke igre*, u: *Dijete i kreativnost*, Globus, Zagreb
- Ozimec, S., *Odgoj kreativnosti: Kako prepoznati i poticati dječju kreativnost*, Opći Savez društva "Naša djeca", Varaždin, 1987.
- Runco, A. M., *Everyone has Creative Potential*, u: *Creativity - From Potential to Realization*, 2002.
- Pastuović, N., *Edukacijski pristup u razvijanju motivacije za rad*, u: *Edukološka istraživanja, Školske novine*, Zagreb, 1987.
- Plucker, J. A., Beghieto, R. A., *Education and Specificity- Generality*, u: *Creativity - From Potential to Realization*, 2002.
- Simplicio, J.S.C., *Teaching Classroom Educators How To Be More Effective And Creative Teachers*, www.questia.com

Summary

In the beginning of 20th century we have more intensive investigation human creativity. Today there are hundred definitions of creativity what show how this notion is unclear. We can differ four categories of creativity – creative person, creative product, creative process, and creative circumstances. Inside of this categories we can differ potential and actual creativity, and primary and secondary creativity.

Creativity is special important in education. For creative development very important is class climate, and children game too. Big role has a teacher who through own creativity find out the best motivation for his or her job, but creative teacher influences development of student creativity.

Because of that education future teachers and their process of long life learning is very important as in development own creative potentials as a training for development student creativity. In teacher permanent education adequate way are learning communities.

Key words: phenomena of creativity, categories of creativity, student creativity, teacher creativity, stimulation of creativity.